

ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΟ ΝΑΤΟ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ?

17 Ιανουαρίου 2023

Εδώ και αρκετό καιρό η Τουρκική παραβατικότητα παρουσιάζεται όχι μόνον επικίνδυνα αυξημένη για όλες τις χώρες της Ανατολικής Μεσογείου και Μέσης Ανατολής, αλλά με καθημερινά σημάδια κλιμάκωσης προς το νεο-οθωμανικό όνειρο του Ερντογάν αλλά και του βαθέος κράτους της γείτονος. Είναι πλέον γεγονός αδιαμφισβήτητο ότι η σημερινή Τουρκία αποτελεί τον σύγχρονο ταραξία της περιοχής γιατί έχει πιστέψει ότι η γεωπολιτική της θέση είναι πολύ σημαντική ώστε να της επιτρέψει να παίζει τον επιτηδείο ουδέτερο, να πατάει σε δύο βάρκες (Ανατολής & Δύσης) και να αποκομίζει οφέλη αμφίπλευρα.

Για πόσο όμως ακόμη η Δύση θα ανέχεται μιά συμπεριφορά όπου ένας εταίρος του ΝΑΤΟ δεν διστάζει να προβαίνει στις ακόλουθες κινήσεις ταυτόχρονα?

1. Να απειλεί με πόλεμο (CASUS BELLI) έναν σύμμαχό της στο ΝΑΤΟ, την Ελλάδα, αν αποφασίσει να ασκήσει το μονομερές της δικαίωμα επέκτασης των χωρικών της υδάτων στα 12 μίλια σύμφωνα με την συμφωνία για το δίκαιο της θάλασσας (UNCLOS).
2. Να αντιτίθεται στην διεύρυνση του ΝΑΤΟ με την Σουηδία & Φινλανδία που μετά την επέμβαση της Ρωσίας στην Ουκρανία, αισθάνονται ότι πλησιάζει και η δική τους σειρά με αποτέλεσμα να αιτηθούν την ένταξή τους στην Βορειο-Ατλαντική Συμμαχία που με βάση το άρθρο 5 θα τους προσφέρει την ασφάλεια που χρειάζονται έναντι της Ρωσίας οψέποτε απειληθούν. Την αντίθεσή της αυτή, στην ομοφωνία που απαιτείται για την ένταξη της Σουηδίας και Φινλανδίας στο ΝΑΤΟ, δικαιολογεί με το πρόσχημα ότι δεν εκδίδουν στην Τουρκία στελέχη του ΡΚΚ και του FETO που η Τουρκία θεωρεί τρομοκρατικές οργανώσεις, χωρίς να επιθυμεί να εννοήσει ότι στα δημοκρατικά καθεστώτα της Δύσης η έκδοση αντιφρονούντων στο Τουρκικό καθεστώς αποτελεί δικαίωμα της ανεξάρτητης Δικαιοσύνης και όχι Κυβερνητική απόφαση. Ακόμη και ο γνωστός για τα φιλοτουρκικά του αισθήματα Γ.Γ. του ΝΑΤΟ αναγκάστηκε πρόσφατα να δηλώσει ότι η Σουηδία έκανε ότι ήταν δυνατό για να ικανοποιήσει την Τουρκία¹. Βέβαια και οι πλέον αφελείς έχουν καταλάβει ότι η αντίθεσή της αυτή είναι ένας μοχλός πίεσης προς τις ΗΠΑ, η Γερουσία των οποίων δεν μπορεί να συμφωνήσει στην αναβάθμιση των υπαρχόντων και την απόκτηση νέων αεροσκαφών F-16, μετά την παραβίαση της Αμερικανικής Νομοθεσίας (CAATSA) και την απόκτηση από την Ρωσία των S-400 που οδήγησαν στην αποπομπή της από την συμπαραγωγή των αεροσκαφών F-35 και την μη παράδοσή τους στην Τουρκία παρά την προκαταβολή του 1,4 δις δολλάρίων.
3. Να αποτελεί την μοναδική Χώρα του ΝΑΤΟ που δεν έχει συμφωνήσει στην επιβολή οικονομικών κυρώσεων στην Ρωσία μετά την αποκάλυπτη επέμβασή της στην Ουκρανία.
4. Να επιδιώκει την επέμβασή της στην Συρία παρά τις προειδοποιήσεις Ρώσων και Αμερικανών με το πρόσχημα της δημιουργίας ζώνης ασφάλειας της τουρκοσυριακής μεθορίου από την κατ' επίφαση τρομοκρατική οργάνωση ΡΚΚ-ΥΡΓ.

Για πόσο όμως ακόμη η Δύση θα ανέχεται μιά συμπεριφορά όπου ένας υποψήφιος εταίρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν διστάζει να καταστρατηγεί τις βασικές αξίες της ΕΕ και του Ευρωπαϊκού κεκτημένου προβαίνοντας στις ακόλουθες κινήσεις ταυτόχρονα?

1. Να έχει εργαλειοποιήσει το μεταναστευτικό πρόβλημα απειλώντας την Ευρώπη ότι θα την κατακλείσει με μετανάστες αν δεν της διατεθούν τα κονδύλια που απαιτεί παρά τις υφιστάμενες συμφωνίες της με την Ε.Ε, πρώτα μέσω του Έβρου ποταμού και ύστερα μέσω θαλασσίων οδών, καταφερόμενη επί συνεχούς βάσεως εναντίον της Ελλάδος και της FRONTEX.
2. Να συνεχίζει την παράνομη κατοχή του 40% της Κυπριακής Δημοκρατίας, να επιχειρεί τον παράνομο εποικισμό των Βαρωσσιών και να αποτελεί την μοναδική Χώρα που παρά τις αποφάσεις του ΟΗΕ αντιτίθεται στην Διζωνική-Ομοσπονδία για το μέλλον της Κύπρου.
3. Να έχει γεμίσει ασφυκτικά τις Τουρκικές φυλακές με κάθε είδος αντιφρονούντων από δημόσιους λειτουργούς, δασκάλους, καθηγητές, δικαστικούς, αξιωματικούς των Ε.Δ, δημοσιογράφους και κάθε λογής πολιτικούς αντιπάλους του Καθεστώτος Ερντογάν (Οτσαλάν, Ντεμιρτάς, Καβαλά) και να έχει φτάσει στο σημείο να καταδικάσει τον Δήμαρχο Κωνσταντινούπολης (Ιμάμογλου) σε κάθειρξη και στέρηση των πολιτικών του δικαιωμάτων ώστε να του απαγορεύσει την κάθοδο στις επικείμενες εκλογές του 2023, αλλά και να στερήσει από το τρίτο κόμμα της Τουρκικής Βουλής (HDP) την κρατική χρηματοδότηση ώστε να περιορίσει κάθε δυνατότητα αντιπολίτευσης από τους Κούρδους.
4. Να προσπαθεί εναγωνίως να επαυθενήσει τις σχέσεις της με την Αίγυπτο το Ισραήλ και την Σαουδική Αραβία χωρίς όμως από αποτέλεσμα, που η ίδια φρόντισε να τορπιλίσει ενωρίτερα, πρώτα υποστηρίζοντας στην Αίγυπτο τους Αδελφούς Μουσουλμάνους, ύστερα την Χαμάς στην διένεξη μεταξύ Παλαιστινίων και Ισραήλ και τέλος να διαφεντεύσει την πρωτοκαθεδρία του Σουνιτικού Ισλάμ έναντι της Σαουδικής Αραβίας.
5. Να έχει αναγκάσει ακόμη και τον μετριοπαθέστατο πρώην Πρωθυπουργό της Ιταλίας Μάριο Ντράγκι να δηλώσει ευθέως ότι ο Ερντογαν συμπεριφέρεται ως δικτάτοραςⁱⁱ, τον Τζών Μπολτον πρώην Σύμβουλο Εθνικής Ασφάλειας του Ρεπουμπλικανού Προέδρου Τράμπ, να δηλώσει επίσης ότι σκοπός του Ερντογάν είναι να χειραγωγήσει τις επικείμενες εκλογές αλλά και να διερωτηθεί κατά πόσον είναι συμβατή η Τουρκία με το NATOⁱⁱⁱ. Οι δηλώσεις του αυτές έρχονται να συμπληρώσουν αντίστοιχες δηλώσεις του πρώην Αμερικανού Πρέσβη στην Ελλάδα Νικόλας Μπερνς παρά το γεγονός ότι πρόερχεται από τον χώρο των Δημοκρατικών, αλλά και του έγκριτου δημοσιογράφου του POLITICO Πώλ Τέιλορ, που προσπαθεί να κάνει εκτιμήσεις για το πού οδεύει η Τουρκία^{iv} μετά τον καθημερινό ορμητικό απειλητικών δηλώσεων προς πάσα κατεύθυνση (Μπάιντεν, Μακρόν, Σολτς-Μπέρμποκ, Μητσοτάκης).
6. Να προκαλεί απροκάλυπτα την Δύση ο Ερντογάν, εμφανιζόμενος μαζί με τους πλέον σκληροπυρηνικούς δικτάτορες του 21^{ου} αιώνα, τον Πούτιν και τον Αγιατολάχ Χαμενεί στην πρόσφατη συνάντησή τους στην Τεχεράνη^v με κεντρικό θέμα της ατζέντας τους την αντικατάσταση του δολλαρίου ΗΠΑ από τις διεθνείς συναλλαγές από τα εθνικά νομίσματα των συναλλασσόμενων χωρών.

Η προφανής απομόνωση του καθεστώτος Ερντογάν από μια σειρά κορυφαίες διεθνείς προσωπικότητες (Joe Biden, Bob Menendez, John Bolton, Nicholas Burns, Mario Draghi, Ursula von der Leien, Emmanuel Macron, Al Sisi, κλπ) όπως και η επιθυμία επιβολής κάθε μορφής κυρώσεων από την Διεθνή Κοινότητα για τις ολοένα αυξανόμενες αλλοπρόσβαλλες δηλώσεις και πράξεις του, έχουν αρχίσει να ωριμάζουν την ιδέα αποπομπής της Τουρκίας από το NATO. Πολύ δε περισσότερο από την στιγμή που συμπεριφέρεται ανοιχτά έναντι στα συμφέροντα της Συμμαχίας και υπέρ των συμφερόντων της Ρωσίας και του Ιράν, πιστεύοντας ότι έτσι μπορεί να αποκομίζει οφέλη κατά το δοκούν για το εσωτερικό του ακροατήριο. Και τούτο γιατί έχει πιστέψει ότι η γεωπολιτική του δύναμη είναι πανίσχυρη, χωρίς να λογαριάζει το εξαιρετικά εύθραυτο της Τουρκικής οικονομίας, όπου ο πληθωρισμός τρέχει επισήμως στο 80% και

ανεπιστήμως πολύ περισσότερο. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ο Πρόεδρος Τραμπ, με τον οποίο ο Ερντογάν είχε εξαιρετικά καλή σχέση και μπορούσε να τον επηρεάζει για μια σειρά από λόγους που δεν είναι του παρόντος, δεν δίστασε να του τριξεί τα δόντια ότι μπορεί να καταστρέψει την οικονομία της Τουρκίας σε λιγότερο από μία εβδομάδα, αν δεν αποφάσιζε να παραδώσει τον Αμερικανό Πάστορα που κρατούσε ως όμηρο για να εκβιάζει τις ΗΠΑ. Και τότε ο Ερντογάν αποφάσισε να ελευθερώσει τον Αμερικανό Πάστορα Άντριου Μπράνσον, παρά το γεγονός ότι η οικονομία του ήταν σε πολύ καλύτερη κατάσταση από την σημερινή^{vi}.

Παρά την απομόνωσή αυτή, είναι πολύ χαρακτηριστικές οι προσπάθειες του καθεστώτος Ερντογάν να πείσει κατ' αρχήν το εσωτερικό του ακροατήριο, λόγω των επικείμενων εκλογών που τελικά ανακοινώθηκαν για τις 14 Μαΐου 2023, και στη συνέχεια τις ΗΠΑ, ότι η δύναμη της Τουρκίας είναι τόσο μεγάλη ώστε τα εκκρεμή ζητήματα Τουρκίας-ΗΠΑ (τα οποία ειρήσθω εν παρόδω είναι πολλά, S-400, F-16, παραβίαση CAATSA, φυλακίσεις αντιφρονούντων, περιορισμός ελευθερίας του τύπου, σκάνδαλο HALKBANK) πρέπει να συζητηθούν στις 18 Ιανουαρίου 2023 μεταξύ των Υπουργών Εξωτερικών των δύο Χωρών στις ΗΠΑ. Μετά δε το κρέμασμα του ομοιώματος Ερντογάν στην Στοκχόλμη, η Τουρκία δεν δίστασε δια στόματος Ερντογάν να απαιτήσει την έκδοση περίπου 130 αντιφρονούντων στην Τουρκία, προκειμένου να συγκατατεθεί στην ένταξη της Σουηδίας στο NATO. Όλοι όμως αντιλαμβάνονται ότι αυτό είναι μια ακόμη φάση του ανατολίτικου παζαριού που επιχειρεί η Άγκυρα προκειμένου η Κυβέρνηση Μπάιντεν να της εγκρίνει την αναβάθμιση των υπάρχοντων F-16 αλλά και τη προμήθεια νέων αεροσκαφών σε διαμόρφωση Viper, ώστε να ανεβάσει το κύρος του Ερντογάν πριν τις επικείμενες εκλογές. Σαν επιπρόσθετο δε μοχλό πίεσης προς τις ΗΠΑ, η Άγκυρα δεν διστάζει να δηλώνει ότι σε περίπτωση που το αίτημά της για την χρησιμοποίηση των αεροσκαφών F-16 δεν εγκριθεί χωρίς περιορισμούς (επειδή γνωρίζει τις θέσεις που εξέφρασε δημόσια ο Πρόεδρος της Επιτροπής Εξοπλισμών της Γερουσίας των ΗΠΑ), δεν θα διστάσει να διαπραγματευθεί την προμήθεια Eurofighters από το Ηνωμένο Βασίλειο, βάζοντας έτσι στο τραπέζι και την οικονομική διάσταση του αιτήματός της (20 δις δολάρια ΗΠΑ).

Εδώ πράγματι σε λίγο θα έχουμε ένα ιδιότυπο ΜΠΡΑ ΝΤΕ ΦΕΡ, μεταξύ ΗΠΑ και Τουρκίας που θα μας δώσει την ευκαιρία να καταλάβουμε πόσο καλά εδραιωμένη είναι η δημοκρατία στις ΗΠΑ και οι κοινές αξίες που η Ελλάδα μεταλαμπάδευσε στη Δύση, για τις οποίες ο Έλληνας Πρωθυπουργός μίλησε στην Γερουσία και την Βουλή των Αντιπροσώπων καταχειροκροτούμενος, κατά την πρόσφατη επίσκεψή του στις ΗΠΑ. Οι πρώτες εντυπώσεις από τον αντίστοιχο χειρισμό της υπόθεσης επίθεσης στο Καπιτώλιο από τους οπαδούς του Προέδρου Τράμπ πριν από ένα περίπου χρόνο, δείχνουν πολύ σωστά αντανakλαστικά για θέματα αρχής. Εδώ όμως τώρα εκτός από θέματα αρχής και ανθρωπίνων δικαιωμάτων (παραβίαση CAATSA λόγω S-400, φυλακίσεις αντιφρονούντων, περιορισμός ελευθερίας του τύπου, σκάνδαλο HALKBANK), υπάρχει και σοβαρό οικονομικό κίνητρο (αναβάθμιση 80 F-16 και προμήθεια άλλων 40 σε διαμόρφωση Viper) που κανείς δεν μπορεί να παραγνωρίσει. Όμως είναι εξαιρετικά σημαντικό να δούμε αν οι κοινές μας αξίες θα βαρύνουν στην λήψη απόφασης έναντι του τεράστιου οικονομικού κινήτρου, ή αν οι οποιοσδήποτε αποφάσεις θα είναι Α ΛΑ ΚΑΡΤ.

Ευχής έργο θα ήταν η αποπομπή της Τουρκίας από το NATO, θέμα το οποίο έχει όντως αρχίσει να συζητείται^{vii}. Όμως ο καταστατικός χάρτης της Συμμαχίας δεν προβλέπει κάτι τέτοιο. Επομένως το θέμα θα πρέπει να ιχνηλατηθεί εκ του μηδενός επειδή δεν υπάρχει προηγούμενο και ως εκ τούτου ακόμη και αν αρχίσει, θα απαιτήσει πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα προκειμένου να τελεσφορήσει.

Δεν πρέπει να υπολογίζουμε καθόλου το ενδεχόμενο της οικειοθελούς αποχώρησης της Τουρκίας από το NATO, όσα χαστούκια και αν δεχθεί από τους Διεθνείς Παράγοντες για παραβίαση του Διεθνούς

Δικαίου και των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, πρώτον γιατί δεν τα καταλαβαίνει και ύστερα γιατί μια οικειοθελής της αποχώρησή από το NATO επειδή θα πληγεί βάνουσα το γόητρό της, θα σήμαινε ότι κάθε επίθεσή της κατά της Ελλάδος κατά το άρθρο 5 του καταστατικού χάρτη της Συμμαχίας, θα ανάγκαζε όλο το NATO να είναι εναντίον της^{viii}.

Με βάση τα ανωτέρω προκύπτει ότι το μόνο που λογαριάζει και φοβάται το καθεστώς Ερντογάν αλλά και η Άγκυρα γενικώς, είναι η σκληρά ισχύς και μάλιστα εκπεφρασμένη στην κατεύθυνση διάλυσης της εύθραυστης οικονομίας της, λόγος και για τον οποίο ελευθέρωσε τον Αμερικανό Πάστορα όταν η απαίτηση του Προέδρου Τραμπ συνδυάστηκε με την εντός εβδομάδος διάλυση της οικονομίας της, που εκείνο το καιρό ήταν σε πολύ καλύτερο επίπεδο από ότι σήμερα.

Επομένως η βέλτιστη λύση για μας, θα ήταν το καθεστώς Ερντογάν να υποχρεωθεί:

1. Πρώτα να συναινέσει στην διεύρυνση του NATO με Σουηδία και Φινλανδία και μόνον αφού αυτό συμβεί.
2. Ύστερα να του εγκριθούν τα προγράμματα αναβάθμισης και προμήθειας νέων F-16 με βάση τις προϋποθέσεις Μενέντεζ, με την επισήμανση ότι αν αυτές δεν τηρηθούν θα τρωθεί ανεπανόληπτα η Τουρκική Οικονομία (ώστε να αναγκασθεί να ζητήσει την συνδρομή του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ)), επειδή είναι γνωστό ότι αυτό είναι που ο Ερντογάν φοβάται όπως ο διάβολος το λιβάνι.
3. Τέλος δε, ότι όλα τα ανωτέρω πρέπει να συμβούν άμεσα και πριν τις εκλογές της 14^{ης} Μαΐου που έχει προκηρύξει, ώστε να καταλάβει επί τέλους ότι οι συμπεριφορές που δεν συμφωνούν με τις αποφάσεις της Συμμαχίας έχουν και συνέπειες και ότι τελικά πρέπει να διαλέξει ανάμεσα σε Δύση και Ανατολή, γιατί ρισκάρει να καταλήξει από Χώρα του G-20 σε Χώρα του Τρίτου Κόσμου.

Προσπαθώντας λοιπόν να απαντήσουμε στο ερώτημα που θέσαμε στον τίτλο του παρόντος άρθρου, καταλήγουμε ότι:

1. Για πολύ καιρό ακόμη το μέλλον της Τουρκίας είναι στο NATO. Αυτό που μένει να δούμε είναι, αν και κατά πόσον θα υπάρχουν συνέπειες για την συμπεριφορά της Τουρκίας ενάντια στα συμφέροντα της Συμμαχίας, που εκ των πραγμάτων μόνο οι ΗΠΑ μπορούν να εφαρμόσουν εις βάρος της (και βεβαίως αυτό μένει να αποδειχθεί στην πράξη). Και τούτο γιατί οι ΗΠΑ έχουν την μικρότερη οικονομική εξάρτηση από την Τουρκία σε σχέση με τους Ευρωπαίους πολλές από τις οικονομίες των οποίων έχουν σοβαρά εκτεθεί με επενδύσεις στην Τουρκία.
2. Για πολύ χρόνο ακόμη το μέλλον της Τουρκίας είναι εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε) γιατί πρώτα δεν μπορεί να ικανοποιήσει πολλά από τα προαπαιτούμενα κεφάλαια της ενταξιακής διαδικασίας λόγω αυταρχικής συμπεριφοράς και επειδή απροκάλυπτα δεν συμμερίζεται τις Ευρωπαϊκές Αξίες και το Ευρωπαϊκό Κεκτημένο σε θέματα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Ελευθερίας του Τύπου, Δημοκρατικών Ελευθεριών, Ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης και συνεχών διώξεων αντιφρονούντων. Μολονότι οι Ευρωπαίοι έχουν συμφωνήσει θεωρητικά σε επιβολή κυρώσεων προς την Τουρκία για την στάση της αυτή, δυστυχώς ή ένταση των κυρώσεων είναι τέτοια που μόνον αδυναμία της Ε.Ε προδίδει και όχι αποφασιστική διάθεση συνετισμού της, ώστε να σταματήσουν οι συνεχείς Τουρκικοί εκβιασμοί.

Τούτων δοθέντων και αναμένοντας την στάση των ΗΠΑ, στο ανατολίτικο παζάρι που έχει ξεκινήσει η Άγκυρα εδώ και καιρό, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι προς το παρόν, κερδίζουμε χρόνο που δεν θα πρέπει να τον σπαταλήσουμε χωρίς σχέδιο για όλα τα πιθανά ενδεχόμενα, ώστε αν και

εφόσον απαιτηθεί, να είμαστε σε θέση να αντιμετωπίσουμε τις παράλογες επιδιώξεις της Άγκυρας ΜΟΝΟΙ ΜΑΣ, τόσο στο πεδίο της σκληράς όσον και της ήπιας ισχύος. Και είναι γεγονός ότι και στους δύο αυτούς τομείς έχουν γίνει πολλά βήματα τον τελευταίο καιρό. Επειδή όμως σύντομα λήγει η θητεία του Γ.Γ. του ΝΑΤΟ, θα ήταν ενδεχομένως χρήσιμο να επιδιωχθεί η κατάληψη της καίριας αυτής θέσεως από μια μετριοπαθή και αξιοσέβαστη προσωπικότητα όπως π.χ ο Μάριο Ντράγκι που έχει πολύ καλά καταλάβει τι ρόλο παίζει ο Ερντογάν.

Υποπτέραρχος (ΜΑ) ε.α. Δημήτριος Μ.Πετρίδης (22ας ΣΜΑ, τάξη 1974)

Μηχανολόγος Μηχανικός Πανεπιστημίου Πατρών (1981)

Αεροναυπηγός Μηχανικός US NAVAL Postgraduate School (1986)

Εκπρόσωπος Ελλάδος στο Δ.Σ της NAMSA (νυν NSPA 2001-2004)

Aviation Programme Manager {NATO Support & Procurement Agency (NSPA 2009-2017)}

Μέλος Επιστημονικού Συλλόγου Μηχανικών Αεροπορίας (ΕΣΜΑ), Συνδέσμου Αποφοίτων Σχολής Ικάρων (ΣΑΣΙ) και Ελληνικού Ινστιτούτου Στρατηγικών Μελετών (ΕΛΙΣΜΕ)

Μέλος ΔΣ Αεροπορικής Ακαδημίας Ελλάδος (ΑΑΚΕ), Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Στρατιωτικών (ΠΟΣ) και Κιβωτού Ολιστικής Παιδείας Ενόπλων Δυνάμεων

ⁱ Δηλώσεις Γιενς Στόλτενμπεργκ

<https://www.euro2day.gr/news/world/article/2137205/stoltenmpergk-vhmata-apo-soyhdia-gia-na-ikanopoihs.html>

<https://www.kathimerini.gr/world/562221403/nato-stoltenmpergk-vevaios-oti-i-toyrkia-tha-epikyrosei-tin-entaxi-finlandias-kai-soyhidias/>

ⁱⁱ Μάριο Ντράγκι

<https://www.politico.eu/article/mario-draghi-dictator-recep-tayyip-erdogan-sofagate/>

ⁱⁱⁱ Τζών Μπόλτον, 12:00, 03.01.2023, Region: [World News](#), [Russia](#), [Turkey](#), Theme: [Politics](#)

<https://news.am/eng/news/738038.html>

Νίκολας Μπερνς

https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_177066.htm

^{iv} POLITICO - Πωλ Τέιλορ

<https://www.politico.eu/article/recep-tayyip-erdogan-turkey-election-2023-plots-war-opponents-crackdown/>

Συνάντηση Ερντογάν, Πούτιν & Χαμενεί στην Τεχεράνη

^v <https://www.europeantimes.news/2022/07/what-putin-khamenei-and-erdogan-agreed-on-in-tehran/>

Απελευθέρωση Αμερικανού Πάστορα

^{vi} <https://www.cnn.gr> Friday, 17 Aug 2018, 18:23

^{vii} Αποπομπή Τουρκίας από το NATO

<https://www.justsecurity.org/66574/can-turkey-be-expelled-from-nato/>

^{viii} Οικειοθελής αποχώρηση Τουρκίας από NATO

<https://www.aei.org/op-eds/the-real-reason-turkey-will-never-voluntarily-leave-nato/>